RECENZJE

Hanna Solarczyk-Szwec

ORCID: 0000-0003-4741-4465

**UCZYĆ AGROEKOLOGII W GRUNDTVIGIAŃSKIM
STYLU. PRZEWODNIK METODYCZNY.
POD RED. EWY SMUK-STRATENWERTH,
TOMASZA MALISZEWSKIEGO,
BARBARY TOKARSKIEJ,
STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNO-
-KULTURALNE „ZIARNO” W GRZYBOWIE,
GRZYBÓW 2020, ss. 103**

*Pierwsze dwie dekady XXI stulecia charakteryzował niezrozumiały obecnie marazm oraz bierność polityków wobec planetarnej katastrofy środowiskowej [...] Bierności polityków towarzyszyły masowe protesty młodzieży, oburzenie artystów oraz naukowców w obliczu nieodwracalnych strat, a także opór obywatelski – tak rozpoczyna swój wywód w cyklu „Ex-Centrum” w „Polityce” – Ewa Bińczyk, autorka książki *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*, która dalej opisuje w swoim felietonie scenariusz ostatniej szansy dla przetrwania ludzkości, tj. koncepcję ekowerwy w ekonomii, inaczej biobalansu w gospodarowaniu, tj. głębokiej, prośrodowiskowej transformacji gospodarek zgodnie z zasadami ich wystudowania, kultury czasu wolnego, postpracy i wytechnienia od morderczego wyścigu ze wzrostem PKB. Pandemia koronawirusa uświadamia ludzkości ograniczenia epoki antropocenu oraz gospodarki neoliberalnej. Najwyższy czas na radykalne zmiany w życiu jednostek, społeczeństw, gospodarek i świata!*

W ten szkicowo nakreślony kontekst wpisuje się pozycja *Uczyć agroekologii w grundtvigiańskim stylu. Przewodnik metodyczny* pod red. Ewy Smuk-Stratenwerth, Tomasza Maliszewskiego, Barbary Tokarskiej. Publikacja jest pokłosiem

projektu z programu Erasmus+ *Uczyć podstaw ekologii w grundtvigiańskim stylu* (akronim TOL – od angielskiej wersji tytułu projektu), jaki realizowało Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „Ziarno” w Grzybowie w latach 2017–2020 w partnerstwie z 6 podmiotami edukacji dorosłych z Polski, Danii, Niemiec, Szwajcarii oraz Bułgarii. Stanowi ona kontynuację oraz rozwinięcie publikacji wcześniejszej, tj. *Uniwersytety ludowe wobec wyzwań antropocenu. Jak i czego uczyć w XXI wieku*. Celem projektu była próba przetestowania tego, jak sprawdza się pedagogika uniwersytetów ludowych w terenach wiejskich współczesnej Europy na przykładzie Polski i Bułgarii. Tematem wiodącym zorganizowanych w ramach projektu kursów była edukacja dla zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem agroekologii. Kursy adresowane były do osób zagrożonych wykluczeniem lub/i o niskich kompetencjach podstawowych.

Recenzowana pozycja składa się z trzech rozdziałów: I. Nauczanie – uczenie się dorosłych – wybrane konteksty teoretyczno-praktyczne, II. Kursy zrealizowane w ramach projektu TOL i ich ocena, III. Wybrane propozycje metodyczne zajęć. Taka struktura planowanej publikacji dobrze porządkuje zebrane materiały i odpowiada idei przewodnika metodycznego. Pierwszy rozdział jest złożony z dwóch tekstów. Alicja Jurgiel-Aleksander nakreśliła teoretyczny kontekst działań andragogicznych, przywołując swoje badania biograficzne prowadzone wśród członków pierwszego pokolenia studentów i realizujących kilka ról jednocześnie: rodziców, pracowników i osób studiujących. Przedstawiając własne doświadczenia edukacyjne, respondenci opisywali zarówno proces uczenia się, jak i otoczenie społeczno-kulturowe, w jakim ten proces przebiegał, z czym mamy okazję zapoznać się w tym artykule. Autorka badań wyróżniła pięć typów narracji uczących się dorosłych:

1. *Chcę osiągnąć więcej niż moi rodzice.*
2. *Dziś trzeba dostosować się do rynku pracy i postępu cywilizacyjnego.*
3. *Dorosły z natury jest mądry.*
4. *Muszę dać sobie szansę.*
5. *Chcę być świadoma (-y) tego, w czym uczestniczę.*

Artykuł jest okazją do konfrontacji czytelników z tymi narracjami i być może odnalezienia swojej narracji w edukacji, może być dla nauczycieli dorosłych inspiracją do odkrywania narracji uczestników ich kursów, by ich lepiej zrozumieć, a dla samych uczestników kursów motywacją do lepszego rozumienia siebie. Drugi tekst Reto Ingolda – doświadczonego nauczyciela kursów dla dorosłych – ściśle wiąże się z problematyką, jaką podjęto w projekcie *Uczyć podstaw ekologii w grundtvigiańskim stylu*. Autor dzieli się swoim bogatym doświadczeniem w pracy z osobami o niskich umiejętnościach podstawowych, pokazuje przykłady rozwiązań, które ułatwiają komunikację z takimi osobami przez fotografię, grafikę, rysunek. Przedstawia podręcznik do nauczania rolnictwa w postaci komiksu oraz formułuje zasady pracy dydaktycznej w zakresie alfabetyzacji na przykładach wziętych z własnej praktyki połączonych z głęboką refleksją. Oba teksty bardzo dobrze wprowadzają w problematykę publikacji.

Rozdział II zawiera programy kursów, refleksje opiekunów poszczególnych kursów oraz ewaluację kursów zorganizowanych przez cztery instytucje: uniwersytet ludowy w Adamowie, uniwersytet ludowy w Grzybowie, uniwersytet ludowy w Radawnicy oraz Botanica Life Foundation z Nadarewa w Bułgarii. Programy zbudowane są wg jednego schematu i zawierają wszystkie informacje niezbędne do ponownej realizacji kursów. Treścią kursów były kwestie związane z szeroko rozumianą ekologią w powiązaniu z rozwojem kompetencji społecznych i kreatywności, dlatego w programie obok zagadnień związanych z szeroko rozumianą ekologią znalazły się zajęcia integracyjne, wizyty w gospodarstwie agroturystycznym czy w instytucjach kultury oraz zajęcia artystyczne (m.in. fotografia, pisanie ikon, drama). Kursy adresowane były do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wśród nich znaleźli się mieszkańcy wsi oraz młodzież ośrodków wychowawczych – dla każdej grupy kurs miał inne znaczenie, czego dowiadujemy się z ewaluacji kursów. Dla wszystkich była to atrakcyjna forma spędzania czasu, jednocześnie zajęcia pełniły w życiu uczestników różne funkcje, m.in.: poznawczą, adaptacyjną i terapeutyczną (szczególnie w przypadku wychowanków ośrodków), a także twórczą, towarzyską. Każdorazowo program był dobrany do potrzeb uczestników i w razie potrzeb modyfikowany, o czym dowiadujemy się z refleksji opiekunów poszczególnych kursów, które znajdujemy w publikacji. Zwrócono tam uwagę na trudności i pozytywne rezultaty poszczególnych kursów oraz możliwe modyfikacje w przyszłości. To ważne i wartościowe spostrzeżenia, uzupełniające wiedzę o zorganizowanych kursach. Zwrócę uwagę na jedną z trudności towarzyszących organizacji kursów edukacji dorosłych, tj. rekrutację. Dorośli niezależnie od miejsca i wieku mają problemy z motywacją, by rozpocząć szkolenie. Jak się okazuje, problemy te w większości znikają przy odpowiednio dobranej problematyce i metodyce oraz elastyczności wobec potrzeb i możliwości (np. czasowych) uczestników. Ze zgromadzonych w II rozdziale materiałów wyłaniają się kolejne warstwy i aspekty planowania oraz realizacji kursów w ramach projektu *Uczyć podstaw ekologii w grundtvigiańskim stylu*, które pozwalają na ich rekonstrukcję, a także odtworzenie w innym miejscu i czasie.

III rozdział recenzowanej publikacji zawiera bardzo interesujące pod względem metodycznym scenariusze zajęć związane z akroekologią oraz zaproszenie do debaty oksfordzkiej. Nie tylko nauczyciele dorosłych znajdą tu szereg inspiracji do zorganizowania zajęć o określonej tematyce i ciekawym przebiegu. Nauczyciele przyrody/biologii w szkole podstawowej czy ponadpodstawowej także mogą czerpać z treści ekologicznych i pedagogiki grundtvigiańskiej zaprezentowanych na łamach publikacji *Uczyć agroekologii w grundtvigiańskim stylu. Przewodnik metodyczny*.

Pozytywny odbiór planowanej publikacji podnoszą oryginalne, dobrze dobrane i wkomponowane zdjęcia ilustrujące poruszane zagadnienia, dokumentujące przebieg kursów, co w przyszłości będzie stanowić także materiał do rekonstrukcji historycznej ruchu uniwersytetów ludowych. Publikacja jest starannie przygotowana pod względem edytorskim.

Na koniec chciałabym odnieść się do głównego celu projektu *Uczyć podstaw ekologii w grundtvigiańskim stylu*, jakim było współczesne zastosowanie pedagogiki grundtvigiańskiej na terenach wiejskich wybranych krajów Europy: Polski i Bułgarii. Najpierw jednak odpowiedzmy na pytanie: jaki obraz współczesnej pedagogiki grundtvigiańskiej ujawnia się w świetle materiałów zgromadzonych w recenzowanej publikacji? W największym skrócie jest to pedagogika, która widzi człowieka w ścisłej relacji z przyrodą oraz otoczeniem społecznym, która uczy człowieka nie tylko korzystać z jej dóbr, ale przede wszystkim zabiegać o biobalans. To jest powrót do korzeni pedagogiki grundtvigiańskiej, do jej szacunku i pokory wobec natury dla dobra ludzkości, umiejętności zachowania balansu między życiem zawodowym i prywatnym – dziś umiejętności wyrwania się z pędu cywilizacji, rezygnacji z hiperkonsumpcjonizmu itd. Tym samym pedagogika grundtvigiańska staje się propozycją ekowerwy – może mieć wkład w przywracanie utraconych ekosystemów i przyczynić się do rewizji priorytetów i wartości leżących u podstaw cywilizacji XXI wieku. Na podstawie zgromadzonych w książce materiałów stwierdzam, że pedagogika grundtvigiańska sprawdza się we współczesnych warunkach, jest niezwykle aktualna i jak się okazuje – ponadczasowa.

Zachęcam do lektury pozycji *Uczyć agroekologii w grundtvigiańskim stylu. Przewodnik metodyczny*, pod red. Ewy Smuk-Stratenwerth, Tomasza Maliszewskiego, Barbary Tokarskiej na stronie Stowarzyszenia Ekologicznego-Kulturalnego „Ziarno” w Grzybowie: http://www.ziarno.grzybow.pl/images/publikacje/projektowe/O2_UCZYC_AGROEKOLOGII_INT-2.pdf.

Dane do korespondencji:

dr hab. Hanna Solarczyk-Szwec, prof. UMK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Wydział Filozofii i Nauk Społecznych

Instytut Nauk Pedagogicznych

ul. Lwowska 1

87-100 Toruń

hanna.solarczyk@umk.pl